

Пропозиції до концепції Стратегії сталого розвитку Львівської області до 2020 р.

Вступ

Стратегія Львівської області до 2015 року розроблялась ще у 2006 році, із внесенням змін та доповнень у 2012, що суттєво покращило і заактуалізувало Стратегію. Тому при опрацюванні пропозицій до **Концепції Стратегії сталого розвитку Львівської області до 2020 року** вбачається за необхідним спиратись на вже актуалізовану Стратегію 2015 року.

Сталий розвиток регіону (територій) позначено в Стратегії 2015, але не опрацьовано комплексного завдання при формуванні та реалізації регіональної політики, вироблення відповідних індикаторів.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на трьох основних принципах:

1) Забезпечення збалансованості економіки та екології, тобто досягнення такого ступеня розвитку, коли люди у виробничій або іншій економічній діяльності перестають руйнувати середовище перебування.

2) Забезпечення збалансованості економічної та соціальної сфер, узятих в її людському вимірі, що означає максимально ефективно використання в інтересах населення тих ресурсів, які дають економічний розвиток.

3) Вирішення завдань, пов'язаних з розвитком, не тільки в інтересах тих, що нині живуть, але і всіх майбутніх поколінь, які мають рівні права на ресурси.

Важливим питанням у реалізації концепції сталого розвитку (особливо у зв'язку з тим, що вона часто еволюціонує) стало виявлення його практичних і вимірюваних індикаторів. У цьому напрямку зараз працюють, як міжнародні організації, такі наукові кола. Виходячи з вище вказаної тріади, такі індикатори можуть пов'язувати всі ці три компоненти та відображати екологічні, економічні та соціальні аспекти. Індикатори можуть бути закріплені у вигляді відповідних обов'язкових або добровільних стандартів.

Визначення: *Сталий розвиток* (англ. *Sustainable development*) — загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

Розробка Стратегії сталого розвитку в тому числі має спиратись на вирішення основних завдань, пов'язаних із енергоефективністю області і розвитком малих громад і сільських територій (в контексті Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»), а саме:

1. Підвищення рівня енергоефективності в області
2. Підвищення частки відновлювальних джерел енергії в енергетичному балансі області
3. Досягнення енергетичної незалежності області (збільшення частки місцевих видів палива)
4. Збільшення ролі ініціатив знизу (формування стратегії сталого розвитку регіону має формуватись починаючи від стратегії малих громад, районів, окремих територій, ОСББ та інших об'єднань громадян міст, мікрорайонів)
5. Підвищення пріоритетності сільської місцевості в реалізації сталого економічного, соціального і екологічного розвитку регіону

Виходячи з цих 5 завдань пропозиції до Концепції базуються на закладених цілях, завданнях Стратегії 2015 і нових пропозиціях, які не присутні в цій стратегії.

II. Пропозиції до концепції Стратегії до 2020 р.

2.1 Крайні напрацювання, які є в Стратегії розвитку області до 2015 р і можуть бути використані в Стратегії 2020 р.

Місія Стратегії розвитку Львівської області до 2015 року (зі змінами, травень 2012 року) передбачає сталий розвитку регіону, а саме *«забезпечення сталого гармонійного розвитку регіону»*

В Стратегії 2015 р. також визначено, що *«головними чинниками та основою реалізації Стратегії є сталий і збалансований економічний розвиток та філософія модернізації»*

А також, що:

Модернізація господарського комплексу Львівщини повинна починатися з мобілізації потенціалу регіональної економіки на здійснення інноваційних перетворень у напрямі сталого економічного розвитку та активізації підприємництва».

Стратегічна ціль 1 Львівської області добре окреслена:

Львівська область–Регіон сталого економічного й підприємницького розвитку

Щодо розвитку сільських територій, то в Стратегії закладено завдання *«Розвивати сільські території, зокрема шляхом вдосконалення ринкової інфраструктури та підтримки підприємництва на селі»*

Операційна ціль 1.5. Ефективне господарське використання природно-ресурсного потенціалу передбачає завдання щодо розвитку ПЕР і ВДЕ:

1.5.2. Розробити обласну програму розвитку видобувної промисловості з урахуванням потенціалу мінерально-сировинних ресурсів та екологічних вимог і обмежень

1.5.3. Стимулювати впровадження нових чи адаптацію використовуваних у світовій практиці сучасних технологій видобутку, транспортування, використання й переробки мінерально-сировинних ресурсів: сланцевого газу, метану вугільних родовищ, нафти і газу частково виснажених родовищ, біогазу, техногенної (вторинної) сировини.

1.5.4. Сприяти залученню інвестицій у модернізацію та розширення підприємств нафтопереробки, виробництва електроенергії, орієнтованих на місцеву сировину.

1.5.5. Сприяти використанню нетрадиційних джерел енергії: гідро-, термо-, біо-,

вітроенергетики. Надавати всебічну допомогу суб'єктам господарювання у реалізації проектів з розвитку «зеленої енергетики».

1.5.5 Розробити схему розміщення малих ГЕС та ВЕС з метою реалізації перспектив ефективного використання гідро- та вітроенергетичного потенціалу території, насамперед у гірських районах, при дотриманні вимог техногенно-екологічної безпеки.

Стратегія визначає завдання розвитку землеробства та тваринництва, як ширше використовувати потенціал розвитку виробництв з переробки продукції землеробства та тваринництва. Стимулювати органічне землеробство та створення на його базі виробництва екологічно чистих продуктів переробки

В Стратегічній цілі 4: ЛЬВІВЩИНА – РЕГІОН ЧИСТОГО І ПРИВАБЛИВОГО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, КУЛЬТУРИ, ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ окреслено завдання: *Розробити і впровадити програми енергозбереження та інтенсивного використання відновлювальних джерел енергії.*

2.2. Концептуальні пропозиції/рекомендації опрацьовані експертами/консультантами, які не враховані в Стратегії розвитку області до 2015 р і мають бути в Стратегії 2020 р

При опрацюванні Стратегії 2020 необхідно закладати основні стратегічні напрямки:

- 1. Сталий економічний розвиток**
- 2. Сталий екологічний розвиток**
- 3. Сталий соціальний розвиток**

На операційному рівні кожний з цих трьох стратегічних напрямів повинен розкриватися через сукупність оперативних завдань (в контексті енергоефективності і розвитку сільських територій та малих громад).

Необхідно передбачити оперативні завдання «Сталого енергоефективного розвитку області», «Розвитку джерел ВДЕ у Львівській області». «Розвитку сільських територій», а також зв'язані з сільськими територіями завдання «Впорядкування проблем твердих побутових відходів». Ціна питання ТПВ надто висока.

В стратегії 2015 року відсутні SWOT аналіз трьох основних компонент сталого розвитку регіону: сталого економічного розвитку, сталого екологічного розвитку та сталого соціального розвитку

Необхідно при розробці Стратегії сталого розвитку провести:

- SWOT-аналіз природно-ресурсного потенціалу Львівської області (аби чітко окреслити пріоритети розвитку викопних і добувних джерел палива, а також шляхи і рівень впровадження відновлювальних джерел);
- SWOT-аналіз сталого соціального розвитку Львівської області;
- SWOT-аналіз сталого екологічного розвитку Львівської області.

Стратегія 2015 не містить у своїй структурі ні окремих розділів, ні окремих операційних цілей «**Сталого енергоефективного розвитку області**» та «**Розвитку джерел ВДЕ у Львівській області**». Присутні часткові завдання щодо цих фундаментальних питань, які не вирішують системно проблему енергоефективності області. Так само стратегія 2015 не дає чітких пріоритетів на розвиток місцевого викопного палива і ВДЕ, як заміщення газу у структурі енергоспоживання.

Для Реалізація стратегії сталого розвитку (в контексті підвищення енергоефективності) необхідно передбачити:

- Розбудова енергетичної самодостатності регіону шляхом зменшення енергетичної залежності області від постачання імпортного газу через: заміщення газу місцевими джерелами енергії (вугілля, торф) і відновлювальними джерелами енергії (ВДЕ - біомаса, біогаз, вітроенергетика, сонячна енергія, малі ГЕС, теплові насоси);
- Зменшення енергоспоживання житлового і бюджетного фонду; модернізацію систем теплопостачання для зменшення енерговитрат (продукційних і транзитних). Враховуючи що населення і житлово-комунальна сфера є найбільшими споживачами газу в області.
- Зменшення енергоемності ВВП області та стимулювання використання місцевих джерел енергії (вугілля, торф) і ВДЕ в енергобалансі виробничих підприємств
- Впровадження в області автоматизованої системи енергомоніторингу будівель бюджетної і соціальної сфери використавши досвід кращих практик України (м. Львів, м. Кам'янець-Подільський, м.Славута)
- Поліпшення стану навколишнього природного середовища регіону, охорона навколишнього середовища, через впровадження енергоощадних технологій і ВДЕ, зменшення забруднень довкілля.
- Застосування принципу: енергоефективність має впроваджуватись не тільки на основі зменшення споживання енергоносіїв, а також за рахунок заміни традиційних джерела енергії (газ, вугілля, нафта) на місцеві

відновлювальні.

- Формування філософії модернізації починати знизу від малих громад (сільських, селищних і міських) та малого і середнього бізнесу:
 - стимулюючи вивчення потенціалу відновлювальних джерел енергії місцевими громадами, особливу увагу приділивши розвитку біотехнологій;
 - стимулюючи пошук додаткових джерел фінансування (інвестиційні проекти за участю бізнесу, проекти міжнародної технічної допомоги).

При розробці планів розвитку сучасної інфраструктури (особливо тепло-енергопостачання) необхідно передбачити:

- Підвищення енергоефективності на підприємствах ЖКГ області;
- Забезпечення зменшення енерговитрат при виробництві, транспортування і споживанні теплової енергії і води, стимулювати встановлення приладів обліку тепла, холодної та гарячої води;
- розвиток місцевих джерел енергії (газ, нафта, вугілля, торф) і відновлювальної енергії (біомаса, біогаз, вітроенергетика, сонячна енергія, мала гідроенергетика, геотермальна енергія).

Важливим інструментом реалізації цих завдань має бути організація **Львівського кластеру енергоефективності і відновлювальної енергії**, який мав би об'єднати зусилля влади, бізнесу, фінансових установ, науково-технічного потенціалу і громадськості навколо цілі сталого енергетичного розвитку області, як базового елементу сталого економічного розвитку. Технологічною основою цього приватно-публічного партнерства мали б стати:

- Три електронні бази даних:
 - а. Реєстр будинків бюджетної сфери з детальною технічною специфікацією;
 - б. Реєстр сировинної бази і потенціалу джерел відновлювальної енергетики, альтернативної енергетики і скидного теплового потенціалу;
 - с. Реєстр підприємств, які виробляють обладнання, здійснюють роботи з інжинірингу у сфері енергоефективності і відновлювальної енергетики;
- Банк проектів для реалізації (типові проектно-кошторисні документації (ПКД), опрацьовані проекти на рівні громад, районних рад, обласних управлінь);
- «Громадський портал відновлювальної енергії і енергозбереження Львівщини» із **інтерактивною картою** відновлювальних джерел енергії, об'єктів енергоспоживання і потреб термомодернізації на базі ГІС технологій з прив'язкою до місцевих громад.

Львівщина прикордонна область з давніми традиціями транскордонного співробітництва. Необхідно до механізму взаємодії з питань розвитку транскордонного співробітництва з місцевими і регіональними органами влади Польщі, сприянню діяльності єврорегіонів необхідно додати концепцію започаткування транскордонних проектів з відновлювальної енергії (малі ГЕС на Західному Бузі, вітростанції на пунктах митного переходу, біогаз з очистки стоків прикордонно-митних переходів).

Область володіє великим курортно-оздоровчим туристично-рекреаційним потенціалом. При розробці бізнес-проектів курортно-оздоровчих і рекреаційних центрів та сприянню їх реалізації необхідно передбачити використання енергоефективних технологій і із застосуванням екологічно-чистих відновлювальних джерел енергії.

Львівщина має один з найпотужніших науково-технічних і освітніх потенціалів в Україні. Необхідно опрацювати завдання розвитку системи освіти, включаючи і позашкільну відповідно до вимог прикладних знань

- Запровадити підвищення кваліфікації вчителів, викладачів, бюджетних працівників в галузі енергозбереження і енергоефективності (відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.11.2009 № 1425-р;)
- Для стимулювання розвитку малих громад (сіл, селищ, містечок), міст та регіону в цілому запровадити конкурс для науковців та студентської молоді спрямований на:
 - популяризацію тематики енергозбереження серед населення;
 - розробку інновацій у сфері енергозбереження;
 - створення першого робочого місця для випускників ВНЗ.
- Розробити навчальну програму «Енергоефективність» для розбудови системи загальної освіти і з питань енергозбереження і енергоефективності; набуття всіма громадянами, членами громад необхідного рівня побутових знань і вмінь з раціонального використання енергетичних та природних ресурсів; підготовка кваліфікованих спеціалістів з енергозбереження та енергоменеджменту на рівні районів і місцевих громад.

В завданні (або Операційній цілі) «Розвиток сільських територій» необхідно окреслити основні проблеми і напрямки вирішення соціальних проблем в малих громадах і сільських та гірських районах, які є значно важчими, ніж у великих технологічних і промислових центрах.

В тій частині Стратегії 2020 р, яка буде присвячена розвитку сільських територій, доцільно приділити окрему увагу питанням енергозбереження, енергоефективності, розвитку ВДЕ, та енергозабезпечення сільських територій регіону загалом. Оскільки основним споживачем ПЕР на сільських територіях Львівщини є приватні домогосподарства та об'єкти соціальної інфраструктури (загальноосвітні школи, дошкільні навчальні заклади, органи

місцевого самоврядування, фельдшерсько-акушерські пункти, заклади культури), пріоритети, механізми, система показників визначення ефективності та їх цільові показники мають бути визначені саме для цієї групи об'єктів.

Об'єкти соціальної інфраструктури, які в основному фінансуються за рахунок місцевих бюджетів мають стати наочним практичним посібником із впровадження заходів ЕЗ, підвищення ЕЕ та використання ВДЕ, а також точкою дотику селян в цих питаннях.

Для розвитку ініціативи знизу до гори і впровадження енергоефективності на рівні малих громад необхідно:

- Стимулювати створення стратегій (планів) розвитку села, селища, району як основи планування стратегії сталого розвитку області;
- Стимулювати розвиток кооперативного і фермерського руху, як основи розвитку сільських територій;
- Сприяти впровадженню мікропроектів для стимулювання розвитку сільських і селищних громад на основі енергоефективних технологій.

Для розвитку інвестиційних можливостей регіону, особливо сільських територій необхідно:

- Розробити пілотні проекти «Енергія Біомаси», «Енергія Біогазу» для області (аналогічно до проекту «Енергія Карпат») з опрацюванням перспективних територій (низкопродуктивних земель – енергетичні культури; с/г земель – зернові культури, кукурудза; відходи деревообробки в гірських і залісених районах). Опрацювати схему рекультивації деградованих земель на основі енергетичних культур (мікантус, енергетична верба, та інші);
- Створити базу даних земельних ділянок для інвестицій у відновлювальну енергетику області, базу даних територій з визначенням можливого використання найбільш оптимальних для даної території ВДЕ, та оптимальних напрямків розвитку підприємництва;
- Провести моніторинг діяльності підприємств сільськогосподарського сектора на предмет обліку продукування відходів (особливо тих які підлягають утилізації) для виявлення потенціалу виробництва біогазу;
- Сприяти розвитку біотехнологій в сільському господарстві через стимулювання виробітку паливних пелетів і брикетів з соломи зернових культур, кукурудзи, відходи олійних культур.(запровадити моніторинг виробництва сільськогосподарськими підприємствами об'ємів «вторинної сировини» - солома, луска горіха, соняшника

тощо, придатних для використання як ВДЕ). Створити умови для розвитку і впровадження біотехнологій у виробіток біогазу з відходів тваринництва.

Наступний пріоритет сталого екологічного розвитку, який має вплив на розвиток сільських територій – це «Впорядкування проблем твердих побутових відходів». Невпорядковані і «дикі сміттєзвалища» становлять екологічну загрозу в першу чергу для сільських районів. Необхідно змінити цілі Стратегії на впорядкування системи сміттєзвалищ області і глибоку переробку відходів, при цьому органічну частину відходів необхідно максимально використовувати в процесі виробництва біогазу або біопалива.

Подібний підхід не лише ліквідує ризик несанкціонованого утворення парникових газів, але й створює додаткове зростання виробництва енергоресурсів віднесених до отриманих з відновлюваних джерел енергії. Результатом зміни цього підходу є не тільки вирішення екологічних проблем, зростання цілого сектора малого і середнього бізнесу, і як наслідок збільшення зайнятості населення в тому числі в малих містах і сільській місцевості навколо великих міст.

Висновки

При розробці концепції Стратегії сталого розвитку Львівської області до 2020 р. необхідно використати кращі напрацювання, які є в Стратегії розвитку області до 2015 р, включивши рекомендації опрацьовані експертами/консультантами з енергоефективності Проекту МРГ-2 ЄС/ПРООН/, а також на базі ґрунтовних досліджень і SWOT-аналізів трьох компонент сталого розвитку.